

Ömer Seyfettin'in Yalnız Efe Hikayesinin Cümle Ögeleri Tahlili

Levent UYSAL

Doctorate Student, International Burch University,

Sarajevo / Bosnia and Herzegovina

levent.uysal@stu.ibu.edu.ba

Cemal Özdemir

Prof. Dr., Suleyman Demirel University,

Kaskelen / Kazakhstan, cemal.ozdemir@sdu.edu.kz

<https://orcid.org/0000-0002-1166-3083>

Özet

Cümleyi meydana getiren unsurlar dilbiliminde cümlenin ögesi olarak adlandırılmaktadır. Cümlenin temel unsuru yüklemdir. Yüklem başlı başına bir yargı bildirdiği için bir cümledir. Yüklemden başka cümlenin, özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve cümle dışı unsurlar gibi başka ögeleri de vardır. Bunlar bir cümlenin daha açık anlaşılmasına yardımcı olan unsurlardır. Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in Yalnız Efe adlı hikayesi cümle unsurları bakımından incelenmiştir. Araştırmadaki incelenen hikaye metni Muharrem Ergin'in cümle unsurları tanım ve tasnifine göre değerlendirilmiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum deseni modeli kullanılarak doküman analizi yöntemiyle oluşturulmuştur. Elde edilen sonuçlar tablo halinde gösterilmiş olup yorum ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cümle ögesi, Yalnız Efe, Tahlil, Ömer Seyfettin, Söz Dizimi

Summary

The elements that make up the sentence are called the element of the sentence in linguistics. The main element of the sentence is the predicate. The predicate is a sentence because it expresses a judgment by itself. Apart from the predicate, the sentence also has other elements such as subject, object, place

complement, adverb and non-sentence elements. These are elements that help a sentence to be understood more clearly. In this study, Ömer Seyfettin's story named "Only Efe" was examined in terms of sentence elements. The story text analyzed in our research was evaluated according to the definition and classification of the sentence elements of Muharrem Ergin. The research was created with the document analysis method using the case pattern model, which is one of the qualitative research methods. Obtained results are shown in tables and comments and evaluations are made.

Keywords: Sentence item, Lonely Efe, Analysis, Omer Seyfettin, Syntax

Giriş

Dil toplumun en önemli sermayesidir. Tüm özellikler toplumun geçmişini ve kültürünü yansıtır. Her dilin kendine has özellikleri vardır. Ancak, dili tanımlamak için kullanılan terminolojinin de gösterdiği gibi, tüm diller için ortak olan özellikler de vardır. Temel olarak, dili inceleyen bilim dalı dilbilimdir (Özbek, 2010). Dilin pek çok farklı tanımı bulunmaktadır. Her dil bilimci kendince dili tanımlamış ve bir çerçeve çizmiştir. Genel olarak dil canlıdır, günden güne değişir ve bir sistem içerisinde gelişmektedir. Dil canlıların iletişim kaynağı ve etkileşime geçebildikleri tek mekanizmadır. İnsanlar hislerini, isteklerini, durumları hep dil ile iletişime geçerek ifade etmiştir.

Dil, konuşurken veya yazarken ne istediğimizi, düşündüğümüzü ve hissettiğimizi ifade etmeye yarayan bir sistemdir ve insan toplumunda ortak olan birçok ses sinyaline sahiptir (Emre, 1945). Genel olarak bütün dillerin bir alfabesi mevcuttur. Alfabe aslında dilde var olan seslerin sembollerle ifade edilmiştir. Metinlerin oluşturulabilmesi ancak bir alfabenin varlığıyla mevcuttur. Duygu, düşünce ve isteklerimizi ifade etmek için kullanılan tüm işaretlere dil denir. Dil, içsel yetenekleriyle sosyal normlardan doğar. Dil, fikirleri ifade etmek için kullanılan bir işaretler sistemidir (Gencan, 2001). Dillerin insanın yaradılışından itibaren var olduğu, ilk insanla beraber ortaya çıktığı bazı görüşler arasındadır. Yani insanla var olan dil yine insanlar aracılığıyla nesilden nesile aktarılmaktadır.

İnsanlar arasında karşılıklı iletişim aracı olarak kullanılan; Her toplumun ses, biçim ve anlamla ilgili kendi değer yargılarının oluşturduğu genel kuralları kullanarak duygu, düşünce ve arzularını başkalarına iletmenizi sağlayan evrensel ve gelişmiş bir ses sistemidir (Korkmaz, 2007). Her toplumun bir dili ve o dilin kuralları, gramer yapısı mevcuttur. Bu kurallar etrafında dil

gelişir ve dili kullananlar da bu kaideler ile dili konuşmaktadırlar. Bütün dillerin kuruluşu birbirinden farklılık arz etmektedir.

İlk bakışta basit bir iletişim aracı olarak görünen dil, dilsel bir topluluk oluşturması nedeniyle sosyal, manevi, duyuşsal ve kültürel içerikleri de olan karmaşık bir sistemdir (Koç, 1990). Toplumda var olan diller aynı zamanda toplumun kültüründen, sosyal yapısından, ruhsal yapısından ve geçmişinden izler taşır ve yansıtır. Dil iletişim ve etkileşimden başka toplumların benliklerinin de taşıyıcısıdır. Bir toplum dili ve diniyle varlığını sürdürebilmektedir. Dil, insanların anlamlarını ifade etmek için kullandıkları bir ses sembolleri sistemidir. En eksiksiz ifade biçimimiz dilimizdir (Banguoğlu, 2007). İnsanlar farklı şekillerde iletişime geçebilmekte fakat bunların en etkili dildir. Dil, düşünce, duygu ve isteklerini başkalarına iletmelerine ve bir toplumda ses ve anlam bakımından ortak olan özellikleri ve kuralları kullanmalarına olanak sağlayan çok yönlü ve oldukça gelişmiş bir sistemdir (Aksan, 2009). Dili sesler ve anlamlar oluşturur ve her dil içinde kurallarla gelişir. Bu çalışma Muharrem Ergin'in tanımları doğrultusunda tahlil edilmiştir. Bazı tanımlar günümüz ifadelerinden genel geçer tabirlerle ifade edilmiştir.

Kuramsal Çerçeve

Bir fikri bir duygu ve düşünceyi bir oluş ve kılışı tam olarak bir hüküm halinde anlatan kelime grubu' olarak cümleyi tanımlayan Korkmaz, cümlenin hüküm ve yargı bildirmesi gerektiğini ifade etmiştir (Korkmaz, 2007). Dil bilimciler cümlenin tanımını genel olarak aynı hatlar üzerinde yapmışlardır. Genel olarak bir yargı bildirmesi gerektiği konusu hepsinde mevcuttur. Cümlenin bir yargı ve hüküm bildirmesi cümlede kullanılabilecek yüklemle olacaktır. Her dilin bir gramer kuralları vardır. Bu kurallar çerçevesinde dil oluşur, cümle kurulur. Türkçede cümle genel itibariyle özne başta yüklem sonda olacak şekildedir. Vurgulanmak istenen unsur ise yüklemden önce gelmelidir. Dil bilimciler cümle unsurlarında bazı noktalarda ayrılığa düşmüşler ve dilin çok karmaşık yapısından dolayı karışıklıklar oluşmuştur. Muharrem Erginin tarif ve tanımları ışığında bu çalışmada tahlil yapılacaktır. Ergin'e göre cümlede esas ve yardımcı olarak iki türlü unsur mevcuttur. Esas unsurlar özne ve yüklemden oluşur. Ergin özneyi fail, yüklemi ise fiil olarak adlandırmıştır (Ergin, 2002). Bu çalışmada genel tabirler ile belirtmeler yapılmıştır. Özne, fiilden sonra gelen ikinci fonetik unsurdur. Bir fail, bir eylemi gerçekleştiren bir unsur veya eylemin

kendisidir. Bu, fiile en yakın ve fiilden ayrılamaz sözdizimsel unsurdur. Ayrıca fiil, zikredilmese bile genel olarak kişileri ifade etmek için kullanılarak cümlede varlıkları her zaman hissedilir (Ergin, 2002). Yüklemden fiil olarak bahseden Ergin; “Cümlenin en esaslı unsuru, ana unsuru, temel unsuru, cümlenin direğidir. Cümlenin bütün yapısı onun üzerine kurulur. Diğer bütün unsurlar fiilin etrafında toplanan, onu destekleyen, onu tamamlayan unsurlardır” olarak tanımlamıştır (Ergin, 2002). Cümlenin yardımcı unsurlarından zarfı; “Fiilin muhtelif şartlarını ve zamanını gösteren cümle unsuru olarak belirtmektedir. Hareketin nasıl, niçin ne şekilde hangi vasıtalarla hangi sebeplerle hülasa hangi şartlarla yapıldığını gösterir” (Ergin, 2002). Nesnenin tanımını ise “Fiilin tesir ettiği nesneyi, şahsı, şeyi karşılayan cümle unsurudur” olarak nitelendirir. Son olarak yer tamlayıcısı ise; “Fiilin mekanı ve istikametini gösteren cümle unsurudur” olarak belirtilmiştir (Ergin, 2002).

Cümle öğelerini bilmek, anlamak ve düzgün kullanmak yazara bazı imkanlar sunmaktadır. İlk, doğru bir şekilde cümle öğelerini kullanmak, metnin anlaşılabilirliğini artırmaktadır. Bu, okuyucunun metni daha rahat bir şekilde takip edip devamlılığını sağlamaktadır. Diğer ise cümle öğelerini doğru bir şekilde kullanmak, yazarın insanları, nesnelere ve ilişkileri daha kesin bir şekilde ifade etmesine fırsat vermektedir. Bu da hikayenin veya metnin daha net, açık ve inandırıcı olmasını sağlamaktadır. Başka bir faydası ise cümle öğelerini doğru bir şekilde kullanmak, yazarın metindeki vurguyu ve vurgulanacak noktaları belirlemesini sağlamaktadır.

Ömer Seyfettin yirminci yüzyılda yaşamış, Türk Edebiyatı'nın önemli yazarlarından biridir. Kendi döneminde modern öykücülüğün temsilcilerinden kabul edilmektedir. Eserlerinde milli değerler, toplumsal meseleler ve insan psikolojisi gibi konuları ele almıştır.

Ömer Seyfettin'in dil kullanımı oldukça etkileyici ve sanatsaldır. Genellikle sade ve akıcı bir dil kullanırken, zaman zaman mecazlar ve benzetmelerle de metinlerini zenginleştirmiştir. Dile hakim olması ve yeniyle eski arasındaki geçişi hissettirmeden okuyucuya aktarması onun tarzıdır. Hikayelerinde yer verdiği diyaloglar ve anlatım tarzıyla okuyucuya olayları canlı bir şekilde aktarır ve hikayelerin sürekliliğini artırır. Ayrıca, Osmanlıcadan gelen kimi kelimeleri eserlerinde kullanmasıyla da dikkat çekmektedir. Bu da diline farklı bir renk katmaktadır. Dilinin yanı sıra, eserlerindeki derinlik ve konulara yaklaşımıyla da edebiyat dünyasında önemli bir yer edinmiştir.

"Yalnız Efe" hikayesinde aktarılmak istenen mesaj, hayal gücünün sınırlarını zorlamak, zorluklarla mücadele etmek ve birlikte hareket etmenin önemini vurgulamaktır. Zamanın getirdiği olaylara da eserlerinde değinmiş ve ustalıklı eserlerin duygusunu okuyucuya aktarmıştır. Aynı zamanda, gerçek arkadaşlığın ve dayanışmanın değerini öğrenmek ve takdir etmek gerektiği üzerine bir mesaj da verilmiştir.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Evren bir araştırmanın ilgili olduğu tüm birey, kurum ya da olayların toplamını ifade etmek için kullanılır. Örneklem ise evrenden seçilen bir grup ya da kümenin adıdır. Bir araştırmada evrenin tamamına ulaşmak ve hepsini incelemek mümkün olmayacağı için evrenden seçilen bir grupta araştırma yapmak güvenilir sonuçlara ulaştıracaktır. Nesne ya da bireylerin tamamının oluşturduğu büyük bir grup evreni, örneklem ise özellikleri hakkında bilgi toplamak için çalışılan evrenden seçilen onun sınırlı bir parçasıdır. (<https://acikders.ankara.edu.tr/>) Araştırmanın evrenini Ömer Seyfettin'in bütün eserleri; örneklemine ise Yalnız Efe hikayesi oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Ömer Seyfettin'in Yalnız Efe adlı hikayesinde, cümlelerin öğelerini tesbit etmektir. Ayrıca metinde kullanılan cümle öğelerinin sıklığını belirlemektir.

Verilerin Toplaması ve Analizi

Çalışmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem nitel araştırma yöntemlerindedir. Durum desenine göre yapılmış olan bu araştırmanın deseni durum çalışmasıdır. Doküman analizi, basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlemdir (Bowen, 2009). Bir durum çalışması, işleyişi hakkında sistematik bilgi toplamak için birden fazla veri koleksiyonunu kullanarak sınırlı bir sistemin derinlemesine araştırılmasını içeren metodolojik bir yaklaşımdır (Chmiliar, 2010). Araştırmada Yalnız Efe adlı hikayenin cümleleri detaylı bir şekilde incelenerek cümle öğeleri tespit edilmiş ve uzman görüşleri doğrultusunda güvenli ve geçerli bir

çalışma ortaya çıkmıştır. Hikaye incelenirken bazı kısaltmalar şu şekilde kullanılmıştır; Ö- Özne, Y- Yüklem, Z- Zarf Tümlenci, YT- Yer Tamlayıcısı, B'li N- Belirli Nesne, B'siz N- Belirsiz Nesne, CDU- Cümle Dışı Unsur. Araştırmada sadece cümle ve kelime sayısı belirlenerek cümle öğeleri tespit edilmiştir.

Bulgu ve Yorumlar

Sabahtan beri(Z) yürüyorduk(Y). Düşe kalka geçtiğimiz sarp keçi yolları(Ö) bazen(Z) sel yarıkları içinde(YT) kayboluyor(Y), bazen(Z) sık fundalıklardan ayrılarak(Z), dibinde sivri sivri çam tepeleri görünen karanlık çukurlara(YT) sapıyordu(Y). Ayı avına (YT) gidiyorduk(Y). Kılavuzu(Ö) kum dere köyünün en namlı nişancılarındandı(Y). Beraber tırmanacağımız yüksek ormanlı dağların (YT) daha(CDU) çok(Z) uzağındaydık(Y). Vakit vakit(Z) ince bir yağmur(Ö) serpeliyordu(Y). Güneş(Ö) yoktu(Y). Nihayetsiz mor bir kubbeyi andıran dumanlı gökten (YT) sonsuzluğun geçmiş saatlerini hatırlatır gamlı guguk sesleri(Ö) aksediyordu(Y). Artık (CDU) iyice(Z) yorulmuşum(Y). Omzumdaki martin(Ö) gittikçe(Z) ağırlaşıyordu(Y).

-Biraz dinlensek,(B'SİZ N) dedim.(Y)

Kılavuzum(Ö) güldü(Y). Onun kır çember sakallı şen çehresi(Ö) pembeleşti(Y)

-Kesildin mi? Diye(Z) sordu.(Y)

Sırtında çiftesi ile üç günlük yiyeceğimizden başka benim kebemi de taşıyan bu dinç köylüye (YT) yorgunluğumu(B'Lİ N) söylemedim.(Y)

-Ha(CDU) biraz(Z) gayret!(Y) Yarın(Z) başına(YT) bir çıkalım(Y), oradan öte Akkovuk'a kadar(Z) yol(Ö) iyidir(Y), dedi.(Y)

B'SİZ N

- ...

Yarım saat daha(Z) tırmandık(Y). Ayaklarımızın altından(YT) küçük taşlar(Ö), kireçli topraklar(Ö) dökülüyordu.(Y)

Gayet büyük bir çam ağacının yanına gelince(Z) kılavuzum:(Ö)

-İşte yarın başı!(B'Lİ N) dedi.(Y)

Yerler(Ö) çamurdu(Y). Çiseleyen yağmurun dallara çarpan damlaları(Ö) derin bir fısıltı(B'SİZ N) çıkarıyordu(Y). Ben(Ö) hemen(Z) çöktüm(Y). Çamın kalın gövdesine(YT) arkamı(B'Lİ N)

dayadım(Y). Cebimden(YT) paketimi(B'Lİ N) çıkardım(Y). Sırtından yükünü indiren ihtiyar avcıya(YT) uzattım:(Y)

-Yak(Y) bir cigara(B'SİZ N) bakalım(YT)!

Ağır bir tavırla:(Z)

-Burada tütün içilmez,(B.2SİZ N) dedi.(Y)

Sordum:(Y)

-Niçin?(Z) Namazgah mı(Y) burası? (YT)

-Hayır!(Y)

-Ya(CDU) ne?... (Y)

Başımı(B'Lİ N) salladı.(Y) Gizli bir şey söylüyormuş gibi(Z) yavaşça:(Z)

-Burası(YT) Yalnız Efenin “sır olduğu” yerdir(Y), dedi.(Y) (Altı çizili kısım B'SİZ N)

Serin bir rüzgar(Ö) yağmurun fısıltısını çoğaltarak(Z) esiyor(Y), üstümüzdeki siyah bir çadır gibi açılan çam dallarını(B'Lİ N) titretiyordu(Y). Anadolu'nun bu yalçın ufuklu, bu boş, bu kayalık, bu korkunç tarafı(Ö), Bozdağı'na giden bu ıssız yol(Ö) eskiden beri(Ö) eşkıya(B'SİZ N) uğrağı idi(Y); bunu(B'Lİ N) bilmiyordum(Y). Ben(Ö) تنها bir geçidin gizli bir köşesinde uyuyan küçük bir köyde(YT) doğdum.(Y) Ger Ali'nin, Köroğlu'nun, Develi'nin, Cellav'ın menkıbeleri içinde(YT) büyüdüm(Y). Bilmem(CDU) onun için mi(Z), eşkıya hikayelerini dinlemeyi(B'Lİ N) pek(Z) severim(Y). Paketimi(B'Lİ N) cebime(YT) soktum.(Y)

-Anlat(Y) bana(YT) baba(Ö), bu Yalnız Efe(Ö) kim(Y)? nasıl sır oldu? dedim.(Y)

(Altı çizili kısım: B'SİZ N)

İhtiyar avcı(Ö) torbasının yanına(YT) bağdaş(B'SİZ N) kurdu(Y), çiftesini(B'Lİ N) kucağına(YT) uzattı(Y), iri ela gözleriyle(Z) dik yarın keskin kenarına(YT), karşıdaki yağmurla ıslanarak koyu kan rengine giren derin granit uçurumlara(YT) baktı(Y), baktı(Y). Sonra(Z) bana(YT) döndü:(Y)

-Anlatayım.(Y) Ben(Ö) şimdi(Z) elli yaşımı(B'Lİ N) geçiyorum.(Y) O vakit(Z) pek(Z) ufaktım(Y).

Onu gören kadınları(B'Lİ N) dinlerim(Y). Kendisi(Ö) hiç(CDU) erkeğe(YT) gözükmeydi.(Y)

-Niye(Z) gözükmeydi?(Y)

-Çünkü(Z) kızdı.(Y)

-Kız mıydı?(Y)

-Evet.(Y)

Hayretim(Ö) boşuna gitti(Y). Geçmiş seven, bütün harikaları geçmişte sanan, geçmiş kut sayan her yaşlı köylü gibi(Z) masum bir şevkle(Z) hikayesine(YT) devam etti:(Y)

“Dağa çıktığı zaman(Z) daha(CDU) on altı yaşındaymış.(Y) Babası(Ö) gençliğinde(Z) bize(YT) köye(YT) göçmüş(Y), kızından başka kimsesi(Ö) yokmuş.(Y)

“Bu adam(Ö), bir gün(Z) nasılsa(CDU) Ese oğlunun çiftliğinden(YT) geçer(Y). Oradaki yabancı korucuların birinde(YT) alacağı(Ö) varmış,(Y) onu(B'Lİ N) ister(Y). Vermezler(Y). O(Ö) da (CDU) galiba(CDU) kötü bir laf(B'SİZ N) söyler(Y). Hemen(CDU) zavallıyı(B'Lİ N) öldürürler(Y). Kızı(Ö) duyunca(Z) babasının ölüsüne(YT) gider(Y). Ağlamaz(Y), sızlamaz(Y). Kimin vurduğunu (B'Lİ N) anlar(Y). Sonra(Z) kazaya(YT) gelir(Y), hükümete(YT) koşar.(Y) Babamı vuran (Z) filandır,(Y) tutun(Y)! Der(Y). (Altı çizili kısım: B'SİZ N)

Aldıran olmaz(Y). Kız(Ö) yine(CDU) köye(YT) dönmez(Y). O vakit(Z), nereden geldiği, nereli olduğu belli olmayan sarhoş bir zaptiye mülazım(Ö) varmış(Y), Eseoğlu'nun ahbabıymış(Y). Kız(Ö) her gün(Z) onu(B'Lİ N) tutar(Y), “Babamı vuranı daha tutmayacak mısın?” diye(Z) sorar(Y). Bir gün(Z) bu sarhoş,(Ö) kızcağıza(YT) öfkelenir(Y), ağzını(B'Lİ N) bozar(Y), “Bre kahpe, bir daha buraya gelersen senin kafanı kırarım!”(B'SİZ N) der.(Y) Kız(Ö) korkmaz(Y), zaptiyelerin yanında(YT) ona(YT) “işte bunlar da şahit olsun sen bu gün babamı vuranı tutmazsan ben seni öldüreceğim!”(B'SİZ N) der.(Y) Zaptiye mülazımını(Ö) bu lafa(YT) bütün bütün(Z) gazaplanır(Y), fırlar(Y), Yörük'ün kızını(B'Lİ N) iyice(Z) döver(Y), zaptiyelere (YT)sokağa(YT) attırır.(Y)

Kız(Ö) bir zamanlar(Z) görünmez olur(Y)...

“Bir gün(Z) sarhoş mülazım(Ö), Eseoğlu'nun verdiği bir ziyafete giderken(Z) kafasına(YT) bir kurşun(B'SİZ N) yer(Y), hemen(Z) orada(YT) can(B'SİZ N) verir(Y). Vuranı(B'Lİ N) ararlar(Y) bulamazlar(Y). “Yörük'ün kızı vurdu” diye bir laf(Ö) olur(Y). Ama(CDU) buna(YT) kimse(Ö) inanmaz(Y). Herkes(Ö) onu(B'Lİ N) İzmir'e birinin yanına evlatlık gitti(B'SİZ N) sanır(Y). Fakat(CDU) bir hafta geçmeden,(Z) Yörük'ü öldüren korucu(Ö) da(CDU) vurulur(Y). Biraz sonra(Z) hükümete Yörük'ün davasını hasır altı ettiren çiftlik sahibi Eseoğlu'nun boğazlanmış ölüsünü(B'Lİ N) bağdaki yatağında(YT) bulurlar(Y). Kasabalı ağaların çiftliklerine koruyucu, hergeleci, çoban gibi gelip silahsız ahali içinde tüfekle gezen ne kadar yabancı varsa (yavaş yavaş(Z)) hepsi(Ö) vurulmaya(YT) başlar(Y). İş(Ö) o dereceye(YT) varır ki(Y), yabancılar(Ö) yalnız(Z) kıra(YT) çıkamaz olur(Y). Nihayet(CDU) takım takım(Z) buralarını(B'Lİ N) bırakırlar(Y), kendi yurtlarına(YT) dönerler(Y). Zalim zaptiyeleri, köylüyü soyan memurları, rençperi dolandıran madrabazları hiç görünmeden öldüren bu efenin kim olduğu(Ö) bir zaman(Z) anlaşılmaz.(Y)

Bu efe(Ö) tek başına(Y). Yanına(YT) uşak filan(B'SİZ N) almaz(Y). Müracaat edenleri(B'Lİ N) ters yüzüne çevirir(Y). İşte(CDU) bunun için(Z) köylüler(Ö) ona(YT) “Yalnız Efe”(B'SİZ N) derler(Y). Tam(CDU) on beş sene(Z) Yalnız Efe'nin yüzünü(B'Lİ N) kadınlardan başka kimse(Ö) göremez.(Y) Dağda(YT) erkekle karşılaşınca(Z), uzaktan(YT) “gözlerini yum!” diye(Z) bağırırmış(Y), sonra(Z) yanına(YT) gelirmiş.(Y) Kim gözünü açarsa(Z) hemen(Z) öldürürmüş(Y), gözünü açmayan erkeğe(YT); “size zulüm eden kim? rüşvet alan memurunuz var mı?” diye (Z) sorarmış.(Y) Onun korkusundan(YT) kazada(YT) kimse(Ö) kötülük(B'SİZ N) yapamazmış.(Y) Zenginlere,(YT) kadınlara(YT) haber(B'SİZ N) gönderir(Y), “filan fakire(YT) yardım ediniz(Y). Filan öksüzü(B'Lİ N) evlendiriniz(Y). Filan köprüyü(B'Lİ N) yapınız.(Y) Filan köyde(YT) bir mektep(B'Lİ N) kurunuz(Y).” gibi emirler verirmiş(Y). Hem(CDU) çok(Z) sofuymuş(Y). Benim teyzem(Ö) bir gün odundan gelirken(Z) onu(B'Lİ N) görmüş(Y). Anlatırdı(Y). Başında(Ö) yeşil bir namaz bezi(Ö) sarılıymış(Y). Arkasında(YT) erkek elbisesi(Ö) varmış(Y), yamaçta(YT) namaz kılıyormuş(Y), peri gibi(Z) güzelmiş...(Y)

“Evet, (CDU) bir zaman(Z) onun korkusundan(Z) kimse(Ö) kimseye(YT) haksızlık edemez olmuş(Y). Haksızlığa uğrayan(Ö) düşmanını, (B'Lİ N) “gider Yalnız Efe'ye söylerim!” diye (Z) korkutmuş. (Y) On beş sene(Z) ne köyümüze, ne kazamıza(YT) yabancı(Ö), yağmacı(Ö) gelmez olmuş.(Y) Öşürçüler(Ö), ağnamcılar(Ö), tahsildarlar(Ö), zaptiyeler(Ö) köylerde(YT) kuzu gibi namuslu(Z) dolaşırlarmış(Y). Rüşvet değil, ikram olunan yemişi bile kimse(Ö) almaya(YT) cesaret edemezmiş.(Y)

“Yalnız Efe' den(YT) kimsenin şikayeti(Ö) yokmuş(Y). Ne(CDU) kimseyi(B'Lİ N) dağa(YT) kaldırmış(Y), ne de(CDU) fidye(B'SİZ N) istemiş.(Y) İsteddiği(Ö) hep fakirler, kimsesizler, dullar, öksüzler içirmiş(Y). Camisine bakmayan köye(YT) haber(B'SİZ N) gönderir(Y); “Gelecek Ramazana kadar(Z) mescitleri tamir etmezlerse(Z) samanlıklarını(B'Lİ N) yakarım(Y).” (B'SİZ N) dermiş(Y). Onun sayesinde(Z) camiler(Ö) şenlenmiş(Y), köylü(Ö) zulümden(YT) kurtulmuş(Y), öksüzlerin, yoksulların yüzü(Ö) gülmüş(Y). Her köyün korusunda(YT) gizli bir ağaçta(YT) bir heybe(Ö) asılı imiş(Y). Köy halkı(Ö) bu heybe boşaldıkça(Z) içine(YT) sucuk(B'SİZ N), şeker(B'SİZ N) korlarmış(Y). Yalnız Efe'nin(Öznenin tamlayanı) kaza

içinde(YT) belki(CDU) elli dalda(YT) heybesi (Ö) varmış(Y). Kimseye(YT) ağırlık(B'SİZ N) olmaz(y), kimseyi(B'Lİ N) sıkıştırmaz,(Y) herkesin gönlünden koparla(Z) geçinirmiş.(Y)

“Uzatmayalım(Y)... İşte(CDU) tam o sırada(Z) Söke tarafında(YT) gayet azgın bir Rum eşkıyası(Ö) türer(Y). Devlet(Ö) bu haydutlara karşı(Z) bir nizamiye taburu(B'SİZ N) çıkarır(Y). Döne dolaşa(Z) bu tabur(Ö) bizim tarafa(Ö) da(CDU) gelir(Y), Rumlar'ın izlerini(B'Lİ N) bir türlü(Z) bulamazlar(Y). Kasabada(YT) Yalnız Efe'nin namını(B'Lİ N) işitirler(Y). Boş durmamak için(Z) onu(B'Lİ N) tutmaya kalkarlar(Y). Yerli zaptiyeler(Ö) kılavuzluğu(B'Lİ N) kabul etmezler(Y). Yalnız Efe(Ö) bunu(B'Lİ N) haber alır(Y). Boz dağı'na(YT) geçmek(B'SİZ N) ister(Y). Bir bölük asker(Ö) ondan evvel(Z) davranır(Y), arkadan(YT) dolaşır(Y), Akkovuk'u(B'Lİ N) tutar(Y). Bir bölük asker(Ö) de(CDU) aşağıdan(YT) çıkmaya(YT) başlar(Y). Yalnız Efe'yi(B'Lİ N) tam burada(YT) sıkıştırırlar(Y). “Teslim ol!”(B'SİZ N) derler(Y). Yalnız Efe(Ö): “siz (Ö)askersiniz,(Y) benim kardeşlerimsiniz(Y), canınızı yakmak(B'SİZ N) istemem(Y). Savulun(Y), yoluma(YT) (B'SİZ N) gideyim(Y)!” der(Y). Dinlemezler(Y). Üzerine(Y) ateş ederler(Y). Yalnız Efe(Ö) birkaç askeri(B'Lİ N) elinden(YT), kolundan(YT), kulağından(YT) hafifçe(Z) yaralar(Y). Tekrar: (CDU) “asker kardeşler, bırakın beni sizin canınızı yakmak istemem!” diye haykırır(Y).

Z

Yine(CDU) dinlemezler(Y). Akkovuk'tan gelip de geçidi saran bölük(Ö) de(CDU) ateşe(YT) başlar(Y). İki ateş arasında kalınca(Z):“asker kardeşler(CDU), benim yüzümden(Z) birbirinizi(B'Lİ N) vuracaksınız(Y); ben(Ö) gidiyorum(Y), ben(Ö) artık(CDU) yağum(Y), ateşi(B'Lİ N) kesin(Y), yürüyün(Y) buluşun(Y)!” diye haykırır(Y). Bir zaman daha(Z) yaylım

Z

ederler(Y). Nihayet Yalnız Efe'nin sesi kesilince(Z) vuruldu(B'SİZ N) sanırlar(Y). Yavaş yavaş(Z) yürürler(Y). Dik yolun önünü arkasını(B'Lİ N) adım adım(Z) ararlar(Y). İşte(CDU) bu çamın dibinde(YT) Yalnız Efe'nin martini ile geyik postu seccadesinden, yeşil namaz bezinden başka bir şey(B'SİZ N) bulamazlar.(Y)

“O vakitten beri(Z) Yalnız Efeye(YT) rasgelen yok(Y). Yazın(Z) yamaçlarında hayvanlarını süren Yörükler(Ö) buraya her gece nur inerken(Z) gördüklerini(B'Lİ N) yemin ederek(Z) anlatırlar.(Y)” Akkovuk'a biraz erken yetişmek için(Z) davranmak(B'SİZ N) icap ediyordu(Y). Yağmur(Ö) dinmişti(Y). Kalktım(Y), martinin kayışını(B'Lİ N) omzuma(YT) geçirdim(Y). İhtiyar(Ö), yemek

torbasını(B'Lİ), kebeci(B'Lİ N) sırtlıyordu(Y). Yürüdüm(Y). Yarın kenarına(YT) geldim(Y). Aşağısı(YT) baş döndürecek kadar derin bir uçurumdu(Y). Yeni geçmiş bir kabus gecesinden kalma korkunç rüyaları andıran parça parça sisler(Ö), birbirine karışmış çamlarla kayaları (B'Lİ N) örtüyordu(Y). Yanıma yaklaşan kılavuza(YT):

-Yalnız Efe(Ö) askerinin eline düşmemek için(Z) buradan(YT) kendisini(B'Lİ N) aşağıya(YT) atmış olmalı(Y)... dedim(Y).

B'SİZ N

-Haşa(CDU)! Tövbe(CDU)! O(Ö) Allah'tan(YT) korkardı(Y). Dini bütündü, diye (Z) reddetti(Y).

-Ee(CDU), havaya(YT) uçmadı(Y) ya(CDU)!

-Sır oldu!(Y)

Gülerek(Z) sordum(Y):

-Ne(B'SİZ N) biliyorsun(Y)?

İri ela gözlerini(B'Lİ N) kırptı(Y). Delillerinden emin olan sade insanlara ait saf bir inançla(Z):

-Ne(B'SİZ N) bilmeyeceğim(Y), sır olmasa(Z) buraya(YT) her gece(Z) nur(B'SİZ N) iner mi(Y)?

B'SİZ N dedi.(Y)

Tablo 1: Metinde Kullanılan Cümle Unsurları Sıklığı

Özne	Yüklem	Zarf Tümleci	Yer Tamlayıcısı	Belirli Nesne	Belirsiz Nesne	Cümle Dışı Unsur
94	222	99	98	49	39	36

Cümlelerde yer alan özne sayısı, metinlerdeki karakterlerin ve olayların çeşitliliğini ifade etmektedir. Yazar, farklı karakterlerin pencerelerinden olayı anlatarak hikayeyi her yönden görünmesine sebep olur. Bir cümlede yüklem fazlalığı, Ömer Seyfettin'in dil kullanımının çeşitliliğini ve metinlerindeki anlatım biçiminin zenginliğini ifade eder. Bu durum ayrıca yazarın anlatım gücünü ortaya koymaktadır. Zarf tümlecinin tercih edilmesi, Ömer Seyfettin'in metinlerinde detaylı bir betimleme yapmayı amaçladığını göstermektedir. Yazar, olayları ve mekanları daha canlı bir şekilde betimlemek için çeşitli zarflar kullanmıştır. Zarfların kullanılması okuyucunun metni tasvir edip daha detaylı anlayabilmesine olanak sağlar. Cümlelerde kullanılan dolaylı tümleç, Ömer Seyfettin'in eserlerindeki ilişkileri ve etkileşimleri ifade etmektedir. Bu

şekilde yazar hikayedeki kişilerin ilişkilerini, mekan ve zaman durumlarını okuyucuya aktarır ve hikaye sinema filmi gibi bir etki bırakır.

Bir cümlede bulunan nesne, eylemleri ve olayları tamamlamak için kullanılır. Nesne tümceleri genellikle bir eylemin doğrudan etkilediği veya yönlendiği nesnelere ifade eder. Bu şekilde, yazar okuyucuya daha net bir hikaye anlatır ve karakterlerin veya olayların etkilerini vurgular.

Cümle dışı unsurları kullanmak metinde mekanı, zamanı ve karakterlerin duygusal durumunu ifade etmek için tercih edilir. Bu unsurlar, okuyucunun hikayeye daha derinlemesine dalmalarını sağlayarak metnin atmosferini güçlendirir ve okuyucuya daha canlı bir okuma tecrübesi sunar.

Tablo 2: Metinde Geçen Cümle ve Kelime Sayısı

Hikyedeki Cümle ve Kelime Sayısı	
Cümle	180
Kelime	1298

Hikayeleri ve olayları az cümleyle detaylı bir şekilde okuyucuya sunmak yazarın ustalığının göstergesidir. Hikyedeki uzun cümleler, detaylı bir anlatım yapmayı ve olayları daha derinlemesine açıklamayı ifade etmektedir. Okuyucuyu çok yormadan ve sıkmadan olayları detaylı olarak anlatmak için tercih edilen uzun cümleler hikayenin net ve açık bir şekilde anlatılmasına olanak sağlamaktadır. Bu tür cümleler genellikle olayların karmaşıklığını ve karakterler arasındaki ilişkileri daha ayrıntılı bir şekilde aktarmak için kullanılır.

Sonuç

Araştırmada 180 cümle, 1298 kelime, 222 adet yüklem, 94 tane özne, 36 cümle dışı unsur, 99 zarf tümleci, 98 adet yer tümleci, 49 belirli nesne, 39 belirsiz nesne tesbit edilmiştir. Zarflar genel olarak zarf fiil ekleriyle, vasıta ve edatlarla sağlanmıştır. Bunun yanında durum zarflarına da yer verilmiştir. Cümlede belirtilen nesnelere çok sayıda vardır. Hikayenin dili açık ve anlaşılır bir şekildedir. Metindeki cümlelerde bulunan özne sayısı, Ömer Seyfettin'in eserlerindeki çeşitli karakterlerin ve olayların anlatımını yansıtmaktadır. Yazar, farklı karakterlerin perspektifinden olayları aktararak

okuyucuya daha canlı bir hikaye sunmayı amaçlamaktadır. Bu şekilde, eserleri daha çeşitli ve zengin bir içeriğe sahip olmaktadır.

Cümle ögesi olarak yüklem, dil kullanımının çeşitliliğini ve metinlerindeki anlatım biçiminin zenginliğini ifade eder. Yazar, sade ve akıcı bir dil kullanmanın yanı sıra mecazlar, benzetmeler ve diğer edebi sanatları da kullanarak eserlerini etkileyici hale getirmektedir. Bu da diline ve anlatımına farklı bir derinlik katmaktadır.

Bir cümledeki zarf tümlecisi, metinlerde detaylı bir betimleme yapma imkanı sunmaktadır. Yazar, olayları ve mekanları daha canlı bir şekilde betimlemek için çeşitli zarflar kullanmaktadır. Bu zarflar, okuyucunun olayları daha iyi görselleştirmesine yardımcı olur ve metnin atmosferini zenginleştirir. Okuyucu metni hissedebilir ve olayların akışına kendini kaptırabilir.

Dolaylı tümleçler ise, eserlerdeki ilişkileri ve etkileşimleri ifade etmektedir. Dolaylı tümleçler genellikle bir olayın ya da durumun kişiye, yer veya zamana yönelmesini göstermektedir. Ömer Seyfettin, dolaylı tümleçleri tercih ederek karakterler arasındaki ilişkileri, mekanların etkisini ve olayların zamanlamasını vurgulamayı amaçlamıştır. Bu da okuyucuya daha derin ve zevkli bir anlatım deneyimi sunmaktadır.

Cümlelerde tercih edilen nesne tümceleri, eserlerdeki eylemleri ve olayları tamamlamak için kullanılır. Nesne tümceleri genellikle bir eylemin doğrudan etkilediği veya yönlendiği nesnelere ifade etmektedir. Bu şekilde, yazar okuyucuya daha net bir hikaye anlatır ve karakterlerin veya olayların etkilerini vurgular. Hikayeyi açık ve net bir biçimde okuyucuya sunmak için tercih edilen nesne tümceleri durum ve olayların kişiler üzerindeki etkilerini de açıklar.

Cümle dışı unsurlar, Ömer Seyfettin'in eserlerinde mekan, zaman ve karakterlerin duygusal durumunu ifade etmek için kullanılmıştır. Bu unsurlar, okuyucunun hikayeye daha derinlemesine dalmalarını sağlayarak metnin atmosferini güçlendirir ve okuyucuya daha canlı bir hikaye sunarlar. Kahramanların hislerini ve duygu değişimlerini yansıtmamanın en iyi yollarından biridir.

Ömer Seyfettin ustaca anlatımıyla okuyucuya sunduğu eserinde cümlelerini net, açık ve anlaşılır biçimde kurmuştur. Bir cümleden alınabilecek en fazla verimi almayı hedeflemiştir. Hikayede daha çok uzun cümleler kullanmış ve detaylı bir anlatım yapmayı ve olayları daha derinlemesine açıklamayı hedeflemiştir. Bu tür cümleler genellikle olayların karmaşıklığını gidermek ve karakterler arasındaki ilişkileri daha ayrıntılı bir şekilde aktarmak için kullanılmaktadır. Uzun cümleler yoluyla, okuyucuya daha dolu bir hikaye sunulmuş ve atmosfer daha detaylı bir şekilde betimlenmiştir.

Kaynakça

- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Chmiliar, L. (2010). Multiple-case designs. In A. J. Mills, G. Eurepas & E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of case study research* (pp. 582-583). USA: SAGE Publications.
- Emre, A. C. (1945). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2002). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul, Bayrak Basım.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi
- Koç, N. (1990). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu
- Özbek, E. E. (2010). *İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" Romanında Cümlelerin Öğeleri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
<https://acikders.ankara.edu.tr/> Erişim tarihi: 20.06.2023